אותו צדיק [1]ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם אמרו לו ולואי שנצא בעצמנו משל לאדם שהיה חבוש בבית האסורים והיו אומרים לו בני אדם מוציאין אותך למחר מבית האסורין ונותנין לך ממון הרבה ואומר להם בבקשה מכם הוציאוני היום ואיני מבקש כלום: [2]וישאלום א"ר אמי מלמד שהשאילום בעל כרחם איכא דאמרי בעל כרחם דמצרים וא"ד בעל כרחם דישראל מ"ד בעל כרחם דמצרים דכתיב [3]ונות בית תחלק שלל מ"ד בעל כרחם דישראל משום משוי: [2]וינצלו את מצרים (א)א"ר אמי מלמד שעשאוה כמצודה שאין בה דגן ור"ל אמר עשאוה כמצולה שאין בה דגים: [4]אהיה אשר אהיה א"ל הקב"ה למשה לך אמור להם לישראל אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכיות אמר לפניו רבש"ע דיה לצרה בשעתה א"ל הקב"ה לך אמור להם אהיה שלחני אליכם: (ב)[5]עננו ה' עננו א"ר אבהו למה אמר אליהו עננו ב' פעמים מלמד שאמר אליהו לפני הקב"ה רבש"ע עננו שתרד אש מן השמים ותאכל כל אשר על המזבח ועננו שתסיח דעתם כדי שלא יאמרו מעשה כשפים הם שנאמר [5]ואתה הסבות את לבם אחורנית: **מתני'** (ג)מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר בין תכלת ללבן ר' אליעזר אומר בין תכלת לכרתי (ד)(וגומרה) (ה)עד הנץ (א) החמה (ו)ר' יהושע אומר עד שלש שעות שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות (ז)הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה: **גמ'** מאי בין תכלת ללבן אילימא בין גבבא דעמרא חיורא לגבבא דעמרא דתכלתא הא בליליא נמי מידע ידעי אלא (ח)בין תכלת שבה ללבן שבה. תניא רבי מאיר אומר משיכיר בין זאב לכלב ר"ע אומר בין חמור לערוד (ט)ואחרים אומרים משיראה את חברו רחוק ד' אמות ויכירנו אמר רב הונא הלכה כאחרים אמר אביי (י)לתפילין כאחרים לק"ש כותיקין (כ)דאמר ר' יוחנן ותיקין היו (ל)גומרין אותה עם הנץ החמה תניא נמי הכי (מ)ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום א"ר זירא מאי קראה [6]ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים העיד ר"י בן אליקים משום קהלא קדישא דבירושלים (נ)כל הסומך גאולה לתפלה אינו נזוק כל היום כולו א"ר זירא איני והא אנא סמכי ואיתזקי א"ל במאי איתזקת דאמטיית אסא לבי מלכא התם נמי מבעי לך למיהב אגרא למחזי אפי מלכא דא"ר יוחנן (ס)לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אלא אפילו לקראת מלכי עכו"ם שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם. אמר ליה רבי אלעא לעולא כי עיילת להתם שאיל בשלמא דרב ברונא אחי במעמד כל החבורה דאדם גדול הוא ושמח במצות זימנא חדא סמך גאולה לתפלה ולא פסיק חוכא מפומיה כוליה יומא. היכי מצי סמיך והא א"ר יוחנן (ע)בתחלה הוא אומר ה' שפתי תפתח ולבסוף הוא אומר יהיו לרצון אמרי פי וגו' אמר ר' אלעזר תהא בתפלה של ערבית. והא אמר ר' יוחנן (פ)איזהו בן העוה"ב זהו הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית אלא א"ר אלעזר תהא בתפלת המנחה רב אשי אמר אפי' תימא אכולהו וכיון דקבעוה רבנן בתפלה כתפלה אריכתא דמיא דאי לא תימא הכי ערבית היכי מצי סמיך והא בעי למימר השכיבנו אלא כיון דתקינו רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא ה"נ כיון דקבעוה רבנן בתפלה כתפלה אריכתא דמיא. מכדי האי יהיו לרצון אמרי פי משמע לבסוף ומשמע מעיקרא דבעינא למימר מ"ט תקנוהו רבנן לאחר י"ח ברכות לימרו מעיקרא א"ר יהודה בריה דר' שמעון בן פזי הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר י"ח פרשיות לפיכך תקינו רבנן לאחר י"ח ברכות. הני י"ח י"ט הויין אשרי האיש ולמה רגשו גוים חדא פרשה היא דאמר ר' יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי ק"ג פרשיות אמר דוד ולא אמר הללויה עד שראה במפלתן של רשעים שנאמר [7]יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה. הני ק"ג ק"ד הויין אלא שמע מינה אשרי האיש ולמה רגשו גוים חדא פרשה היא דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן

כל

רש"י

אותו צדיק. אברהם: **כמצודה שאין בה דגן.** דרך ציידי עופות לזרוק דגן תחת מצודות כדי שיבאו עופות וילכדו וכשאין בה דגן אין עוף פונה אליה כך ריקנו המצרים מכל ממונם. וינצלו כתרגומו ורוקינו: **כמצולה שאין בה דגים.** כמו מצולות ים. כלומר כתוך התהום אין מצויין דגים אלא על שפת הים היכא דאיכא מזון: **דיה לצרה בשעתה.** דיה לצרה שיתאוננו בה בשעה שתבא עליהם למה תדאיבם עכשיו בבשורה קשה: **שתסיח דעתם.** מלאך כלבם מזמה של רשע להכחישני ולומר על ידי כשפים הבאתי האש הזאת: **מתני' תכלת.** ירוק הוא וקרוב לצבע כרתי שקורין פוריי"ש: **גמ' בין תכלת שבה ללבן שבה.** גיזת למר שלבעה תכלת ויש בה מקומות שלא עלה שם הצבע יפה: **ערוד.** חמור הבר: **לתפילין.** להניח תפילין שמצות הנחתן קודם קרית שמע בפ' שני (ד' יד:): **ותיקין.** אנשים ענוים ומחבבין מצוה: **מתפלל ביום.** דהנץ החמה לדברי הכל יום הוא: **מאי קראה.** דמצוה להתפלל עם הנץ החמה: **דכתיב ייראוך עם שמש וגו'.** מתי מתיראין ממך כשמולך מקבלים עליהם דהיינו מלכות שמים שמקבלין עליהם בק"ש (ג) **עם שמש.** כלומר כשהשמש יוצא היינו עם הנץ החמה: **ולפני ירח.** אף תפלת המנחה מצותה עם דמדומי חמה: **שאם יזכה.** לעוה"ב לראות גדולתן של ישראל: **יבחין.** כמה הרבה גדולתן יותר על האומות עכשיו: **הכא.** הא דרבי יוחנן בתפלת ערבית דלא חיישינן לסמוך גאולה לתפלה דגאולה ביממא הואי: **דא"ר יהודה בריה דר' שמעון.** גרסי':

פתח

תוספות

אלא בין תכלת שבה ללבן שבה. פי' רש"י למר הצבוע תכלת ויש מקומות שלא עלה שם הצבע יפה. וקשה דאמרינן במנחות (מג ב ושם) ראה מצוה זו שבה תלוי מצוה אחרת ואיזו זו ק"ש כדתנן עד שיכיר בין תכלת ללבן. ואי קאי אגיזת למר אינה תלויה בציצית. ועוד בלילה נמי פעמים יכולין לראות למר שאינו צבוע כדרכו. ע"כ יש לפרש בין תכלת שבה בציצית שהיה קבוע בו תכלת וגם שני חוטין לבן ועושין בו חוליא של תכלת וחוליא של לבן: **אחרים** אומרים עד שיראה חברו וכו'. בירושלמי כמה אנן קיימין אי ברגיל אפי' ברחוק טפי חכים ביה ואי בשאינו רגיל אפילו בקרוב לגביה לא חכים ביה תפתר ברגיל ואינו רגיל כהדין אכסניא דאתי לקיצין. וצריך לומר דהאי אחרים לאו ר' מאיר נינהו דהא ר' מאיר איירי לעיל מינייהו (א): **לק"ש** כותיקין. תימה דלעיל פסקינן כמאן דמתיר לאחר עמוד השחר מיד ולקמן פסקי' הלכה כר' יהושע דאמר עד ג' שעות והכא פסק אביי שהוא בתרא ואמר כותיקין ומשמע דהכי הלכתא. וי"ל דודאי זמן ק"ש מתחיל לאחר עמוד השחר וזמנו עד ג' שעות ומיהו מצוה מן המובחר כותיקין סמוך להנץ החמה כדי לסמוך גאולה לתפלה ואפי' ותיקין נמי מודו לרבי יהושע שאם לא קרא קודם הנץ החמה דיכול לקרות עד שלש שעות ועל זה אנו סומכין וכן בפ' מי שמתו (דף כ"ב ב) דקאמר בעל קרי שירד לטבול אם יכול לעלות ולקרות קודם הנץ וכו' ומסיק בגמרא (ד' כ"ה ב) דילמא כר' יהושע וכותיקין כלומר מתני' דקתני קודם הנץ החמה כותיקין אלמא ותיקין נמי מודו לר' יהושע שאין שעה עוברת עד שלש שעות. ומיהו קשה דאמרינן ביומא (ד' לז ושם) אף היא עשתה נברשת של זהב כיון שהחמה זורחת היו ניצוצות יוצאות הימנה והיו יודעין שהגיע הנץ החמה וכלא זמן ק"ש של שחרית ומוקי לה התם כשאר עמא דירושלים אלמא משמע לעיקר זמן ק"ש לאחר הנץ החמה והא לא הוי כותיקין שהיו קורין קודם להנץ סמוך להנץ. וי"ל דלאותו זמן הוקבע לצבור לפי שלא היו יכולין להקדים ולמהר כותיקין כי רוב בני אדם אינם יכולין לכוין אותה שעה:

כל הסומך גאולה לתפלה אינו נזוק. וא"ת והלא כל העולם סומכין גאולה לתפלה ומאי רבותיה דרב ברונא דלא פסיק חוכא מפומיה. ויש לומר דהכי קאמר כל הסומך גאולה לתפלה כותיקין שקורין ק"ש קודם הנץ ותפלה לאחר הנץ:

כל

עין משפט נר מצוה

ם א ב מיי' פ"א מהלכות ק"ש הלכה יא ופ"ד מהל' תפילין הלכה י סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן נח סעיף א' וכסי' פט סעיף א':

מא ג מיי' פ"ו מהלכות תפלה הלכה יח סמג עשין י"ט טוש"ע או"ח סימן קו סעיף ח ופי' קי"א סעיף א':

מב ד מיי' פ"ג מהל' אבל הלכה יד טור ושו"ע או"ח סימן רכד סעיף ט [רב אלפס לקמן פרק הרואה דף מו:]:

מג ה [מיי' פ"ו מהל' תפלה הלכה יח] סמ"ג עשין יט [טור או"ח סי' רלה] וטוש"ע או"ח סימן רלו סעיף ב:

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל: בראשית טו יג-יד
2. וַיְיָ נָתַן אֶת חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם: שמות יב לו
3. מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן וּנְוַת בַּיִת תְּחַלֵּק שָׁלָל: תהלים סח יג
4. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם: שמות ג יד
5. עֲנֵנִי יְיָ עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי אַתָּה יְיָ הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הֲסִבֹּתָ אֶת לִבָּם אֲחֹרַנִּית: מלכים א יח לז
6. יִירָאוּךָ עִם שָׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים: תהלים עב ה
7. יִתַּמּוּ חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ הַלְלוּ יָהּ: תהלים קד לה

רבינו חננאל

[מתני'] מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר בין תכלת ללבן. אוקימנא משיכיר בין תכלת שבציצית ללבן שבה. פי' שיש בה ששה חוטין של צמר לבן וב' חוטין של צמר הצבועין בתכלת, ואחד מאותן שנים הוא שכורך על הו' ואין ניכר אלא ביום. ירושלמי כיני מתניתא בין תכלת שבה ללבן שבה. ומאי טעמא דרבנן וראיתם אותו מן הסמוך לו, ומאי טעמא דר' אליעזר וראיתם אותו כדי שיהא ניכר בין הצבועין, ותכלת וכרתן שניהם צמר צבוע בשני מינין. אמר אביי לתפילין כאחרים לק"ש כותיקין. אמר אביי ללבוש אדם תפלין קיימא לן כאחרים דאמרי משיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירהו. ולקרות ק"ש קי"ל כוותיקין שהיו גומרין אותה עם הנץ החמה, כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום. אמר ר' זירא מאי קרא ייראוך עם שמש, כלומר, יקבלו עליהם מלכות שמים עם הנץ החמה. ומצות ק"ש מהנץ החמה עד שלש שעות ביום כר' יהושע. אבל לתפלה הלכה כר' יהושע דאמר עד ד' שעות ביום כבפ' תפלת השחר, והכי פסקינן התם הואיל ותנן בבחירתא כוותיה. ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה. והאי גומרין ר"ל קורין. ופסק דזמן ק"ש מהנץ החמה עד שלש שעות כריב"ל דפסיק הילכתא כר"ש שאמר משום רבי עקיבא במתני' דיומא. ופי' יראוך עם שמש היינו ק"ש, כלומר יקבלו עליהם עול מלכות שמים. [העיד ר' יוסי בן אליקים משום קהלא קדישא דבירושלם. בגמרא דפרק אין צדין אמר רבי משום קהלא קדישא דבירושלם ר' שמעון בן מנסיא וחבריו אמרו הלכה כר' מאיר. ירושלמי במעשר שני בסוף פרק ב עדה קדושה ר' יוסי בן משולם ור' שמעון בן מנסיא. בהגדת קהלת ראה חיים עם אשה אשר אהבת, רבי בשם עדה קדושה אמר קנה לך דברי אומנות עם דברי תורה, מאי טעמא כדכתיב ראה חיים עם אשה אשר אהבת. ולמה קורין אותה עדה קדושה, שהיו משלשין את היום שליש לתפלה שליש לתורה שליש למלאכה. ויש אומרים שהן יגיעין בתורה בימות החורף ובמלאכה בימות הקיץ]. זימנא חדא סמך גאולה לתפלה. פי', כוותיקין עם דמדומי חמה, [והיינו] דלא פסיק חוכיה מפומיה כולה יומא. [ולבסוף הוא אומר יהיו] לרצון אמרי פי. ופרקינן כי אמ' ר' יוחנן שמתחיל ה' שפתי תפתח בתפילה שלערבית, ודחינן לא יכלת למימר הכי דהא ר' יוחנן איזהו דאמר איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפילה שלערבית. ופרקינן אלא כי קאמר ר' יוחנן בתפילה שלמנחה צריך להתחיל ה' שפתי תפתח דכיון דתקינו רבנן למפתח הכי, ובא רב אשי ופריק פירוק אחר לעולם ר' יוחנן אתפילות כולהו אמר שצריך להתחיל ה' שפתי תפתח, דכיון דתקינו רבנן למפתח הכי כגאולה אריכתא היא, דאי לא תימא הכי השכיב[נו] היכי קאמ', והא קא מפסיק, אלא כיון דתקון רבנן כגאולה אריכתא היא, הכא נמי כיון דתיקון רבנן ה' שפתי תפתח כגאולה אריכתא היא. ירושלמי. שלש תכיפות הן. תכף לסמיכה שחיטה שני וסמך ושחט, תכף לנטילת ידים ברכה שני שאו ידיכם קדש וברכו את ה', תכף לגאולה תפילה שני יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי, וכת' בתריה יענך ה' ביום צרה. וכל התוכף סמיכה לשחיטה, אין פסול נוגע אותו קרבן. וכל התוכף ברכה לנטילת ידים, אין שטן מקטרג באותה סעודה. וכל התוכף גאולה לתפילה, אין שטן מקטרג באותו היום. והטוב בעיניך עשיתי. אמר רב יהודה אמר רב שסמך גאולה לתפלה. תקינו רבנן יהיו לרצון אמרי פי אחר י"ח ברכות מפני שאמרו דויד אחרי י"ח פרשיות, אשרי ולמה רגשו חדא פרשה.

מסורת הש"ס

(א) פסחים קיט. (וע"ש בתוס' ד"ה כמצודה), (ב) [לעיל ו.], (ג) [מנחות מג:], (ד) [גי' ל"ג עי' תוס' פרי"ש], (ה) [לקמן ד' כה:], (ו) [לעיל דף ג:], (ז) [פירש"י על זה תמצא לקמן י:], (ח) [עי' תוס' מנחות מג: ד"ה בין וכו' דמו פי' רש"י הכא ופי' באופן אחר], (ט) תוספתא פ"א ה"ב, (י) לקמן כה:, (כ) [פי' קורקין עי' תוס' סוכה מד: ועי' תוס' יומא לז: סוף ד"ה אמר אביי], (ל) תוספתא פ"א ה"ב, (מ) לקמן יט: נח., (נ) לעיל ד:, (ס) ג"ז שם, (ע) שם, (פ) [עי' תוס' סוטה יב. וע"ז סד:].

הגהות הב"ח

(א) במשנה וגומרה עד הנץ. נ"ב ר"ל הוא דקאמר לה עיין לקמן דף כ"ה ע"ב: (ב) רש"י ד"ה ייראוך וכו' בק"ש. נכתב בלדו פי' לקמן דף כט ע"ב פי' רש"י ייראוך עם שמש זו תפלת יוצר היפך מזה פי' כאן אק"ש:

לעזי רש"י

פוריי"ש [פוריל"ש].
כרשים (ירק מאכל).

מוסף רש"י

שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות. ביום, כתחלה שעה שלישית (לעיל ג: ועי' בהגר"א או"ח סי' נח ס"ק ד). כאדם הקורא בתורה. שכרו הוא כאדם שקורא אחת מכל הפרשיות שבתורה, ואף על פי שלא יצא ידי קריאת שמע יש לו קבול שכר כעוסק בתורה (לקמן י:). בין תכלת שבה ללבן שבה. ולא כלבן דוקא אלא קרוב ללבן (פרי"ד בשם רש"י). לתפילין כאחרים. כלומר להנחת תפילין הלכה כאחרים (מנחות לו.). כותיקין. המקדימין למצות ומהדרים לעשות דבר בזמנו ומצותו (לקמן כו.). ולפני ירח. זו מנחה (לקמן כט.) קודם אור סירת נעוד השמש לא שקעה (שבת קיח:). שאם יזכה. לעולם הבא וירלה בכבוד מלך המשיח, יבחין. כמה יתר כבוד נוטלי שכר מצות יותר ממה שהיה כבוד האומות בעולם הזה (לקמן נח.).

רב נסים גאון

אחרים אומרים כדי שיראה את חברו ברחוק ד' אמות ויכירנו. הא מילתא איתמר עלה בגמ' דבני מערבא מה אנן קיימין אם ברגיל אפי' ברחוק כמה חכים ליה ואי בשאינו רגיל אפי' קאים גביה לא חכים ליה אלא כאן אנו קיימין ברגיל ואינו רגיל כההוא דאזיל לאכסניא ואתי לקיצין: העיד (ר' שמעון) [ר"י] בן אליקים משום קהלה קדושה בגמ' דבני מערבא במס' דמעשר שני (פ"ב הלכה ד') פרשו עדה קדושה ר' יוסי בן (משולם) [המשולם] ור' שמעון בן מנסיא ובמס' דיום טוב בפרק אין צדין (דף כז) גרסי' אמר ר' שמעון בן פזי אמר ר' יהושע בן לוי אמר ר' יוסי בן שאול אמר ר' משום קהלה קדושה שבירושלים לר' שמעון בן מנסיא וחבריו ובאגדתא דקהלת (פסוק ראה חיים) למה קורין אותן עדה קדושה שהיו משלשין את היום שליש לתפלה שליש לתורה שליש למלאכה ויש אומרים על שהיו יגעים בתורה בימות החורף ובמלאכה בימות הקיץ ר' יצחק בן אלעזר קרי לר' שמלאי ולר' ברקי עדה קדושה שהיו משלשין את היום ויש אומרים על שהיו יגעין בתורה וכו':

(א) ע"ש בגמ' ורש"י ול"ע.